

CZÖVEK ZOLTÁN

FORRÁS A MAGYAR KIRÁLYI KINCSEK TÖRTÉNETÉHEZ 1521-BŐL¹

A Nándorfehérvár visszavételére Mohácson összegyűlt hadsereg kényszerű feloszlata² után II. Lajos király feltehetően 1521. november elején érkezett meg Budára. A táborban szerzett betegségéből ekkorra már úgy-ahogy felépült, de még igen gyenge volt.³ Menyasszonya, Habsburg Mária koronázásának⁴ előkészületei mindenestre megkezdődtek,⁵ feltételezhetően ezek során keletkezett az alább közölt irat, a budai királyi tárnoki házból⁶ 1521. november 16-án kivett kincsek jegyzéke, amely talán Lajosnak a jövődöbelije számára előkészített drágaságait tartalmazza. Erre azért is gondolhatunk, mert a kincsek kivételénél jelen volt a királynéi kancellár, Gosztonyi János győri püspök is a két báró, berzencei (tolnai) Bornemissza János pozsonyi ispán, budai várnagy⁷ és ákosházi Sárkány Ambrus Ónod bá-

- 1 A dolgozat a Debreceni Egyetem doktori programja keretében készült, ezúton is köszönöm témavezetőmnek, Solymosi Lászlónak a közlemény megírásában nyújtott minden segítségét.
- 2 Magyarország történeti kronológiája. I. köt. A kezdetektől 1526-ig. Szerk.: Solymosi László. Bp., 1986. (3. kiad.) (A továbbiakban: Kronológia.) 342. p.
- 3 A velencei követ november 10-i tudósítása Budáról. *Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai*. I. köt. Bp., 1890. (A továbbiakban: *Óváry.*) 264. p. (1154. sz.).
- 4 Mária koronázása 1521. december 11-én ment végbe Székesfehérváron, az esküvőt Budán tartották 1522. január 13-án. (Kronológia 342. p.) A velencei követ október 26-i híradása szerint a koronázást Szent András napjára (november 30.) tervezték, ld. *Óváry* I. köt. 264. p. (1153. sz.).
- 5 A velencei követ november 18-i tudósítása Budáról. *Wenzel Gusztáv: Marino Sanuto Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai*. III. In: *Magyar Történelmi Tár* 25. Bp., 1878. (A továbbiakban: *Wenzel, Sanuto.*) 253. p.
- 6 A királyi palota legbelsőbb és legrégebb (az Anjou-korból származó) épülettömbjében volt, az oklevelek hol tárnoki háznak (*domus tavernicalis*), hol kincsesháznak (*domus thesauraria*) nevezik, mert mind a királyi levéltárat, mind a kincstárat ott őrizték, ez utóbbi nemcsak ötvöstárgyakat, hanem drága ruhákat, kárpitokat, szőnyegeket is magában foglalt. A tárnoki ház több helyiségből állt. *Balogh Jolán: Mátyás király és a művészet*. Bp., 1985. 109. p. A forrásadatot a királyi tárnoki házról lásd *Uő: A művészet Mátyás király udvarában*. I. köt. Bp., 1966. (A továbbiakban: *Balogh, A művészet Mátyás kir. udvarában.*) 73–76. p. A magyar korona tárháza elnevezés alatt valószínűleg a koronának a visegrádi várban levő őrzőhelyét kell érteni, az tehát nem azonos a budai királyi tárnoki házzal. Uo. 73. p.
- 7 1460 körül született (Új magyar életrajzi lexikon I. köt. Főszerk.: Markó László. Bp., 2001. 860. p.). Nagylucsei Orbán kincstartó (1479–1490) familiárisa, jegyzője (1481-ből van adat

rója, zalai ispán mellett.⁸ E két utóbbi is kapcsolatot, mégpedig jó viszonyt tartott fenn a Habsburgokkal, ami részben magyarázhatja szereplésüket. A negyedik jelenlévő a leltárt elkészítő Bácsi Miklós, az egri Boldogságos Szűzről elnevezett társaskáptalan prépostja, királyi titkár volt.⁹ Négyükben közös az, hogy tagjai a

- jegyzőségére), majd titkára, végül alkincstartója lesz, ez utóbbi tisztségében megmarad Túz Osvát és Szegedi Lukács kincstartósága (1490–1492, illetve 1492–1494) idején is. (*Főgel József: II. Ulászló udvartartása 1490–1516. Bp., 1913.* (A továbbiakban: *Főgel, II. Ulászló.*) 54., 55. p. *Kubinyi András: A kincstári személyzet a XV. század második felében.* In: Mátyás király, 1458–1490. Szerk.: Barta Gábor. Bp., 1990. 68. p. Ellentétéről Nagylucseivel, mint dominusával ld. uo. 63–64. p.) 1515-ben és 1517 novemberében kimutatható mint erdélyi sókamaraispán. [*Draskóczy István: Erdély sótermelése az 1530-as években.* In: Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről. Szerk.: Bessenyei József et al. Miskolc, 2004. (Studia Miskolcinsensia 5.) (A továbbiakban: *Draskóczy, Erdély sótermelése.*) 26., 30. p. (Az adatot a szerzőnck köszönöm.) Az erdélyi sókamara-ispánság jelentőségéről *Kubinyi András: Szalkai László esztergomi érsek politikai szereplése.* In: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. Bp., 1999. 150–151. p.] 1506-tól Mohácsig budai várnagy, 1525 februárjától 1526 februárjáig — de lehetséges, hogy gyakorlatilag Mohácsig — a király budai udvarbírája. [*Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala 1458–1541. Kísérlet az országos és a királyi magánjövendelmek szétválasztására.* In: Levéltári Közlemények 35. (1964) (A továbbiakban: *Kubinyi, Budai udvarbíró.*) 94. p.] A mohácsi csatáról sikerült megmenekülni; 1527 októberében halt meg Pozsonyban. (Új magyar életrajzi lexikon. I. köt. 860. p.) Adatok Bornemisszáról: *Főgel, II. Ulászló* 42–43., 53–56., 58., 66. p.; *Főgel József: II. Lajos udvartartása 1516–1526. Bp., 1917.* (A továbbiakban: *Főgel, II. Lajos.*) 10., 19–20., 25., 47–48. p.; *Kubinyi, Budai udvarbíró* 81., 83–84., 92. p.
- 8 Életrajza *Kubinyi András: Egy üzletelő és diplomata várúr Mohács előtt: Ákosházi Sárkány Ambrus.* In: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk.: Pamcr Nóra. Bp., 1994. (Művészettörténet – műemlékvédelem VI.) (A továbbiakban: *Kubinyi, Sárkány Ambrus.*) 263–289. p. 1460 és 1470 között születhetett, valószínűbb, hogy a hatvanas évek első felében. Először 1500-ban szól róla forrás. Királyi udvari familiáris lett, pozsonyi ispán (uo. 266. p.), közvetlenül ezután 1510–11-ben kevesebb, mint egy évig Máramaros megye ispánja, amely az ottani királyi sókamarák irányításával is együtt járt (uo. 271. p.). 1515-től (valószínűleg) haláláig Zala megye ispánja (uo. 265. p. és *Holub József: Zala megye története a középkorban.* I. köt. Pécs, 1929. 476. p.: az utolsó adat, amely ispánságáról vall 1526. július 7-i.). 1524–25-ben országbíró (*Kubinyi, Sárkány Ambrus* 282–283. p.). A mohácsi csatában elesett (uo. 283. p.).
- 9 1516 és 1526 között királyi titkár. (A Boldogságos Szűzről elnevezett társaskáptalant az egri várbeli székesegyház mellé épített kápolna számára alapította Rozgonyi Péter püspök 1430-ban, négy kanonokkal. *Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* I. köt. Bp., 1890. 53. p. *Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon.* Bp., 1971. 118. p.) Bácsi Miklós neve rajta van azon a listán, melyet a Mohács után életben maradt egyházi és világi méltóságokról állítottak össze Habsburg Ferdinánd számára. *Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Bp., 1971. (A továbbiakban: *Bónis, Jogtudó.*) 326. p. Lehetséges, hogy járt a ferrarai egyetemre (adat 1500-ból, ha ez rá vonatkozik, ak-

szűkebb királyi tanácsnak.¹⁰ Azt a feltételezést, hogy a lista Máriának ajándékba szánt tárgyról készült, alátámasztani látszik, hogy drágakövekkel ékesített aranytükröt és koronát is találunk közöttük.¹¹

Sárkány Ambrus ekkoriban másodvonalbeli báró, nem számítható az országot legfelsőbb szinten irányítók szűk köréhez.¹² Királyi diplomatának tekinthető, többször képviselte Ulászlót és Lajost a császári ház tagjaival folytatott tárgyalásokon. 1501 februárjától 1510 szeptemberéig pozsonyi ispán, minden jel szerint zálogként is a kezén volt a pozsonyi vár és az ispánság.¹³ 1500–1501 körül zálogba vette a legfontosabb nyugat-magyarországi harmincadokat, a pozsonyit és a sopronit, 1505–1506-ban pedig megszerezte s 1509-ig zálogként birtokolta a soproni ispánságot és városkapitányságot.¹⁴ A pozsonyi várban ülő, a vámokat ellenőrző Sárkány „mintegy osztrák politikai szakértője lett az országnak”,¹⁵ legalábbis erre következtethetünk későbbi tevékenységéből. 1510. október 2-án ő írta alá Beriszló Péter fehérvári préposttal együtt Miksa császárnál Konstanzban Magyarország csatlakozását a cambrai-i ligához, október 6-án Miksa birodalmi bárói címet adományozott neki ónodi uradalmára.¹⁶ Ettől kezdve Sárkány a Habsburgok egyik legfőbb támasza lett Magyarországon, hírekkel látta el őket, illetve itteni követeket.¹⁷ 1513-ban a két évtizeddel korábban elhunyt III. Frigyes császár temetésén (akkor készült el a síremléke) ő képviselte királyát. 1514 szeptemberében tagja a Budán

kor 18 éves ebben az évben). A róla fellelhető adatok összefoglalását lásd *Bónis*, Jogtudó 322–323. p.; *Kovács Béla*: *Studensek, magistersek, doctorok*. Archivum 11. Eger, 1983. 26., 34. p.; *Fógel*, II. Ulászló 25., 42. p.

10 Sárkányt kivéve mindannyian akkor viselt méltóságuk, hivataluk alapján voltak tagjai a tanácsnak. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 278. p. A tanács tagjaira *Kubinyi András*: *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején*. In: *Századok* 122. (1988) (A továbbiakban: *Kubinyi, Bárók.*) 149., 159., 195. p.; *Uő*: *A királyi udvar élete a Jagelló-korban*. In: *Kelct és Nyugat* között. *Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére*. Szerk.: Koszta László. Szeged, 1995. (A továbbiakban: *Kubinyi, A királyi udvar.*) 312. p.

11 Fol. 5., verso. Az oklevélről szóló információkat ld. szövegénc bevezetésében.

12 Ennek a körnek országbíróvá történő kinevezésével lesz vitathatatlanul tagja, bár soha nem tartozott az ország legnagyobb birtokosai, leghatalmasabb nagyurai közc. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 277–278., 282. p.

13 Uo. 266., 271. p.

14 Uo. 268., 270. p.

15 Uo. 272. p.

16 Ezt 1511. június 24-én Ulászló is megerősítette (a címet apjával és két fivérével együtt kapták). Örökös bárói kinevezésre Magyarországon ezen kívül csak három példa ismert Mohácsig, ezeknek a címeknek az adományozása II. Ulászló idején kezdődött. Uo. 272. p.

17 Uo. 272. p.

időző Cuspinianus császári követet felkereső küldöttségnek.¹⁸ 1515-ben a magyar főurak és prelátusok többségével együtt részt vett a bécsi uralkodói csúcstalálkozón, ahol elhatározták a Miksa unokái és Ulászló gyermekei között kötéendő keresztházasságot. Azt viszont, hogy ott lehetett az 1515. július 22-i szerződés-kötésnél is, ahol a magyar nagybirtokosok közül vele együtt már csak nyolcan jelentek meg (mintegy a szűkebb királyi tanácsként¹⁹), úgy értékelhetjük, hogy Sárkánynak nem egyszerűen nagy volt a tekintélye, hanem hogy bizalmasa királyának s a császár is megbízott benne.²⁰ 1520 októberében Balbi Jeromos pozsonyi préposttal együtt ő képviselte II. Lajost V. Károly koronázásán Aachenben. Hazafelé jövet november 7-én Kölnben megkötötték az új császárral a Habsburg–Jagelló keresztházasságot érintő újabb szerződést. A követek december 11-én részt vettek Anna és Ferdinánd innsbrucki házasságkötésén, ahol a vőlegény helyett egyelőre csak megbízott jelent meg.²¹ A következő év elején Ónod bárója Brandenburi György örgróffal és Frigyes liegnitzi herceggel Lengyelországba utazott, hogy a császári követekkel együtt megegyezést közvetítsen a Zsigmond lengyel király és Brandenburi Albert, a Német Lovagrend nagymestere közötti háború lezárása érdekében. A négy évre szóló fegyverszünetet 1521. április 5-én kötötték meg Toruńban.²² 1522 júliusában eredménytelenül végződtek Sárkány és társai tárgyalásai Bécsben a német rendek képviselőivel a török elleni segélyről. Az 1523. évi bécsújhelyi, illetve pozsonyi csúcstalálkozón ő is ott volt a többi magyar úrral, volt alkalmá Habsburg-követekkel találkozni.²³ A nyugati kapcsolat feltehetően anyagi is kedvező volt számára.²⁴

18 Uo. 273. p.

19 *Kubinyi*, Bárók 201. p.

20 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 277–278. p.

21 Uo. 278. p.

22 Az események hátterére röviden *Kosáry Domokos*: Magyar külpolitika Mohács előtt. Bp., 1978. 40–42. p., illetve *Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András*: Magyarország története 1301–1526. Bp., 1998. (A továbbiakban: *Engel – Kristó – Kubinyi*, Magyaro. tört.) 369. p. A fegyverszünet időpontjára és helyszínére *Johannes Voigt*: Handbuch der Geschichte Preussens bis zur Zeit der Reformation. III. köt. Königsberg, 1850. (2. kiad.) 455–456. p. Toruń német neve Thorn. *Graesse – Benedict – Plechl*: Orbis Latinus. 3. Braunschweig, 1972. 484. p. II. Lajos követségének tagjaira és szerepükre: Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (= DF) 288964. A dolgozatban az összes DF illetve DL (= Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár) jelzettel említett oklevelet, amennyiben külön nem adtam meg, hogy mely munka utal rájuk, ezen mű segítségével találtam meg: A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa. CD-ROM. Bp., 2003. Szerk.: Rác György. (A továbbiakban: A középkori Magyarország levéltári adatbázisa.) A DF illetve DL jelzetükkel álló források említett regesztáit szintén ennek segítségével találtam meg.

A fentiekből kitűnik, hogy diplomáciai működése során kivette a részét Lajos király (és nővére) frigyének tető alá hozásából, nem csoda hát, hogy tagja lett a Linzbe, Ferdinánd és Anna esküvőjére küldött delegációnak, amelynek az is a feladata volt, hogy Máriát — aki természetesen szintén jelen volt az 1521. május 26-án tartott menyegzőn — Magyarországra kísérje.²⁵ Lehetséges, hogy Ónod bárója úrnőjével tartott egészen Budáig, annyi biztos, hogy az utazás során vendégül látta őt nagyszarvai várkastélyában.²⁶ A magyar követeknek (ezúttal Sárkányon kívül Balbi Jeromosnak és Brandenburgi György ögrófnak) ez alkalommal is tárgyalniuk kellett — más, megbízólevelükben konkrétan nem említett ügyek mellett — a Habsburg- és a Jagelló-ház közötti házassági szerződés végrehajtásának részleteiről, továbbá biztosítaniuk kellett Ferdinándot királyuk jóváhagyásáról mindazzal kapcsolatban, amiben korábban a két frigyet illetően Kölnben, illetve Wormsban megegyezés született.²⁷ Ez utóbbi alkalommal, a wormsi birodalmi gyűlésen megjelenő magyar küldöttségben 1521 március–áprilisában²⁸ Balbi ott volt, Ónod bárója viszont nem,²⁹ ebből arra következtethetünk, hogy a házassági

- 23 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 278. p. Október 16-án tagja volt a Bécsújhegyre érkező lengyel küldötlet, Krzysztof Szydłowiccki kancellárt fogadó magyar delegációnak, ami Ferdinánd üdvözlő küldöttségével együtt kísérte a követet a szállására. Október 26-án Pozsonyban Szydłowiccki ebédén (*prandium*) fogadta Ferdinánd tanácsosaival és másokkal együtt Ónod báróját is. Krzysztof Szydłowiccki kancellár naplója 1523-ból. Sajtó alá rend.: Zombori István. Bp., 2004. (A továbbiakban: Szydłowiccki naplója.) 16., 47., 114–115., 148., 276–277. p. A *prandium* szó jelentésére *Berrár Jolán – Károly Sándor*: Régi magyar glosszárium. Szótárak, szójegyzékek és glosszák egycsített szótára. Bp., 1984. 165. p.
- 24 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 273. p. Sárkány 1522-es végrendeletében említést tesz egy, a császár által neki ajándékozott nyakláncról: uo. 279. p.
- 25 *Ortvay Tivadar*: Mária, II. Lajos magyar király neje 1505–1558. Bp., 1914. (A továbbiakban: *Ortvay*, Mária.) 93. p. 4. j.
- 26 Uo. 94. p. Nagyszarva (Rohovce, Szlovákia) a Csallóközben található, légvonalban 27 km-re délnyugatra Pozsonytól, akkoriban Pozsony megyéhez tartozott. *Engel Pál*: Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis. Bp., é. n. (A továbbiakban: *Engel*, Magyarország a középkor végén.) 1521. június 28-án Budán már tudják, hogy megérkezett a leendő királyné Pozsonyba, Budára július 11-én ért. *Wenzel*, Sanuto 219. és 226. p. Mária Pozsonyba, majd Budára érkezésére vonatkozóan téves időpontot ad meg *Tóth-Szabó Pál*: Szatmári György primás (1457–1524). Bp., 1906. (A továbbiakban: *Tóth-Szabó*, Szatmári György.) 248–249. p.
- 27 A követi megbízólevelé: DL 38070. Az oklevél jelzetét közli *Tóth-Szabó*, Szatmári György 244. p.
- 28 *Török Pál*: A mohácsi vész diplomáciai előzményei. In: Mohács emlékkönyv 1526. Szerk.: Lukinich Imre. Bp., 1926. 152. és 154. p.
- 29 Balbi követtársa Werbőczy István volt. *Berzeviczy Egyed*: Magyarország az 1521-iki wormsi birodalmi gyűlésen. In: *Századok* 39. (1905) 452–456. p. II. Lajos Lengyelországba küldött delegációja, aminek Sárkány is tagja volt, még április 10-én is Torunban tartózkodott: DF 288964.

ügyekben a császári házzal folytatott megbeszéléseket valójában a pozsonyi prépost vezette, Sárkány legfeljebb másodlagos szerepet vitt mellette. A velencei követ, Lorenzo Orio budai tudósításából tudjuk, hogy a Linzbe induló delegáció aranyból, ezüsből készült, illetve drágakövekkel ékes ajándékokat vitt Annának és Ferdinándnak — lehetséges, hogy Mária is kapott belőlük. Ezeket a kincseket részben a király, részben — „magyar szokás szerint” — főurak és főpapok küldték. Az egyik legértékesebb tárgy lehetett Bakóc Tamás esztergomi érsek és Szatmári György pécsi püspök közös ajándéka, ami tízezer forintot ért.³⁰ A jövendő királyné nagyapja, Miksa császár második felesége, Bianca Maria Sforza (meghalt 1510-ben) hátrahagyott ékszereinek felét kapta nászajándékba családjától, ezekkel a drágaságokkal érkezett Magyarországra.³¹

Ami Ónod bárójának Máriával való kapcsolatát illeti, nem sorolhatjuk a királyné bizalmas hívei közé (mint ahogyan Bornemissza Jánost sem),³² de a viszony közöttük jónak mondható. Ennek nyilvánvaló bizonyítéka II. Lajos 1524. augusztus 10-i oklevele, melyben először Sárkánynak elődei, különösképpen atyja uralkodása idején véghezvitt számos és sok köszönetet érdemlő szolgálatairól szól, általánosságban: kiemelkedő jelentőségű követségeiről, amelyek esetenként nagy költséggel jártak, majd az ország határainak védelmében szerzett érdemeiről: amikor kellett, bátran kockára tette életét, kész volt sebeket elszenvedni, vérért hullatni.³³ Áttérve saját országlásának időszakára elmondja a király, hogy Sárkány őt is rendíthetetlen hűséggel szolgálta, megemlíti házasságkötése körül kifejtett ténykedését, konkrétan nem nevezi meg egyetlen más tettét sem. Reméli, hogy sem kora, sem testi betegségei, sem az idők változása nem lesz képes eltéríteni az országért való cselekvés szándékától. Lajos az uralkodók és az ország érdekében tehát mintegy egész élete folyamán véghezvitt szolgálataiért a királyné személyes és kitaró kérésére — ő hívhatta fel férje figyelmét Sárkánynak a házasságkötésükben játszott szerepére — az akkor az országbírói tisztséget legfeljebb néhány hete³⁴ betöltő idős főurat abban a kegyben részesíti, hogy fizetését, a mindenkori országbíró-

30 Wenzel, Sanuto 212. p.

31 Habsburg lexikon. Szerk.: Brigitte Hamann. Bp., 1990. 59–60., 271. p. Lásd az eredeti kiadást is: *Die Habsburger. Ein biographisches Lexikon.* Herausgegeben von Brigitte Hamann. Wien, 1988. 283. p.

32 Engel – Kristó – Kubinyi, Magyaró. tört. 384. p.

33 Sárkány haditetteiről lásd Kubinyi, Sárkány Ambrus 277. p.

34 Országbíróságának időhatárait lásd uo. 282–283. p.

nak „régí szokás szerint” járó évi kétezer forint készpénzt és ezer forint értékű sőt³⁵ hivatalából való távozása vagy elmozdítása után is, élete végéig megkaphassa. Egyúttal parancsot ad a kincstartónak, Várdai Pál választott egri püspöknek s a jövőendő kincstartóknak is az összeg folyósítására.³⁶ Ez a királyi kegy annak is szólhatott, hogy országbíróként Ónod bárója immár az ország egyik meghatározó súlyú vezetője lett.³⁷ Ismerve a tényt, hogy Sárkány a pénzvagyont többre tartotta váruradalmak birtoklásánál,³⁸ arra következtethetünk, hogy a gondolat, hogy egész élete szolgálatainak jutalmazása pénzben (illetve könnyen eladható sóban) történjen, tőle származhatott.

A királyné minden bizonnyal Ónod bárójának érdemeire volt tekintettel akkor is, amikor rokonát,³⁹ Ákosházi Sárkány Bernátot familiájába fogadta, zászlótartó-

35 Az 1521-ben kiadott, a sóbányászat és a sókereskedelem megreformálását célul kitűző királyi rendelkezés, amiről a kutatás kimutatta, hogy csak részben valósult meg, megtiltotta, hogy sóban adjanak fizetést vagy jutalmat egycseknek. *Draskóczy*, Erdély sótermelése 26. p.

36 DL 103145. Az 1525-ből származó királyi számadáskönyvből kiderül, hogy Sárkánynak öt alkalommal (először január 25-én, utoljára június 29-én) adott a kincstartár országbírói fizetése címén összesen 2500 forintot készpénzben; sőről nincs adat. (A számadáskönyv kiadása *Fraknói Vilmos*: II. Lajos király számadási könyve. In: Magyar Történelmi Tár 22. Bp., 1877. A számadáskönyv megfelelő oldalait lásd *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 289. p. 216. j.) Ez az összeg azonban csökkentett értékű ezüstpénzben, *nova moneta*ban értendő, ami jóval kevesebbet ért a régi, jó minőségű dénárnál. 1525 augusztusában a király elrendelte, hogy két új érme érjen egy régit, viszont ez a gyakorlatban nemigen valósult meg (csak a királyi kincstartár elszámolásában), mert gyakran három-négy, sőt öt-hat új dénárt számítottak egy régicért, sokan egyáltalán nem fogadták el a rossz pénzt, az ország egy nagy részében pedig nem (legalábbis 1526-ban már semmiképpen sem) lehetett vele fizetni. *Kubinyi András*: A mezőgazdaság történetéhez a Mohács előtti Budán. Gallinczer Lénárt számadáskönyve 1525-ből. In: Agrártörténeti Szemle 6. (1964) 376–378. p. *Hermann Zsuzsanna*: Államháztartás és a pénz értéke a Mohács előtti Magyarországon. Megjegyzések Thurzó Elek költségvetési előirányzatához. In: Századok 109. (1975) (A továbbiakban: *Hermann*, Államháztartás.) 320. p. *Engel – Kristó – Kubinyi*, Magyaró. tört. 377. p. *Johann Christian Engel*: Monumenta Ungrica. Vienna, 1809. 218., 226., 231. p.

37 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 282. p. Uo.: Burgio pápai követ egyenesen arról tudósít 1525 áprilisában, hogy Szalkai László primás, főkancellár, Várdai Pál egri püspök és Sárkány kormányozzák „mintegy triumvirátusként” az országot.

38 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 283. p.

39 Kubinyi András szerint Sárkány Bernát Ambrus másodunokatestvérének, Engel Pál szerint unokatestvérének a fia volt. Ez utóbbi lehetőséget Kubinyi András kizártnak tartja: uo. 264–265. p. *Engel Pál*: Középkori magyar genealógia. (A továbbiakban: *Engel*, Középkori magyar genealógia.) In: Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD-ROM, Bp., év nélkül. Ákosházi Sárkány család.

jává tette meg.⁴⁰ Sárkány Bernát Ambrus familiárisaként, harmincadosaként tűnik fel utóbbinak a Szentgyörgyiekkel folytatott viszályában, mely 1508 elején zárult s amelyről alább még lesz szó.⁴¹

A drágaságok kivételénél jelen lévő másik báró, Bornemissza János egyik legfőbb bizalmasa Ulászlónak,⁴² az uralkodó gyermekei kormányzójává (gubernatorává) nevezte ki.⁴³ Mellette Brandenburgi György örgróf a másik, akit azzal bízott meg a király halála⁴⁴ után, 1516. április 24-ére összehívott országgyűlés, hogy II. Lajos nevelését felügyelje, ellátását és személyének védelmét biztosítsa, továbbá mindenben gondját viselje. Ez a pozíció valószínűleg lehetőséget adott nekik, hogy az értékes uralkodói ingóságok, a kincsek egy része vagy egésze fölötti ellenőrzést a kezükbe vegyék. Az említett diétán a rendeknek tett ígéretük szerint addig tartoz-

- 40 1526. november 28-i adat: *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I. rész 7. köt. Oklevelek, levelek és iratok 1521-től 1531-ig. Sopron, 1929. 227–228. p. Ha Sárkány Bernát már Mohács előtt is királynéi familiáris volt, akkor feltételezhetjük, hogy Ónod bárója ajánlotta rokonát a királyné figyelmébe.
- 41 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 269–270. p. Megemlítendő még, hogy Ónod bárója beléptette egyik öccsét s két unokatestvérét az 1525. őszi Kecskeméten megalakított „kalandos szövetségbe”, amely Mária támogatását is élvezte más vezető politikusokén kívül s amelynek létrejötte úgy értékelhető, mint a központi hatalom megerősítésére irányuló királynéi próbálkozások egyik epizódja. Sárkány Ambrust bukott országbíróként az a törekvés vezethette erre a lépésre, hogy visszaszerezze ezt a méltóságot, amivel meg is próbálkozott az 1526. évi tavaszi országgyűlésen, hiába. *Kubinyi András*: Az 1525. évi „Kalandos szövetség”. In: Ünnepi tanulmányok Sinkovics István 70. születésnapjára. Szerk.: Bertényi Iván. Bp., 1980. 141., 146–147., 148–149. p. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 265–266., 283. p. *Fraknoi Vilmos*: Magyarország a mohácsi vész előtt. Bp., 1884. 236–237. p.
- 42 *Istvánfi Miklós*: Magyarország története 1490–1606. Fordította: Vidovich György. I. Debrecen, 1867. 49. p. Latinul: Nicolai Isthvanfi Pannoni Historiarum de rebus Hungaricis libri XXXIV. Ab anno Chr. MCCCXC ad MDCVI. Vienna – Praga – Tergestum, 1758. 24–25. p.
- 43 A DL 36870 jelzetű, 1511. márciusi oklevélre hivatkozik *Fögel*, II. Ulászló 42. p., regesztáját lásd *Jakó Zsigmond*: A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556). II. köt. (1485–1556). Bp., 1990. 310. p. (3573. sz.) Istvánffy alapján valószínűsíthetjük, hogy a kormányzói cím azt jelentette, hogy a királyi gyermekeknek legalábbis a személyéért, ideértve nevelésüket is, a teljes felelősséget végső soron egyedül Bornemissza viselte. A történetíró szerint Lajos magyar királlyá koronázása (1508. június 4., *Kronológia* 330. p.) után bízta rá ezt Ulászló, akkor, amikor a gyermekek számára saját udvart állított fel, melynek élére — Bornemissza kormányzóságából következethetően bizonyára az ő alárendeltjeként — külön vezető került Istvánffy István, a historikus nagyapja személyében. Istvánffy művének idézett magyar fordítása, I. 72. p., idézett latin kiadása, 36. p. *Fögel*, II. Ulászló 41. p.
- 44 1516. március 13.: *Kronológia* 338. p.

nak felelősséggel a királyért, amíg törvényes korba nem lép.⁴⁵ 1521 novemberéig Lajos nagyon nagy valószínűséggel már törvényes korúvá nyilvánított, ⁴⁶ de talán nem kizárt, hogy a két főúr az ő jóváhagyásával valamilyen mértékben megőrizte a királyi ingóvagyon feletti hatalmát. Annyi biztosan állítható, hogy ők ketten azok közé tartoztak, akik a leginkább meghatározó befolyással bírtak Lajosra és az ország vezetésére.⁴⁷

Bornemissza számára is fontos volt a nyugati kapcsolat,⁴⁸ már csak pozsonyi ispánsága és ottani harmincadbérleői tevékenysége miatt is. A kor talán legkétszínűbb politikusa. Képes volt valamennyi külföldi követtel elhitetni, hogy az általa képviselt ország híve, mégis leginkább a Habsburgok barátjának tartották.⁴⁹ A valóságban ő, Sárkány és a többi főúr is addig és annyiban mutatkozott egyik vagy másik külhatalom hívének, ameddig és amennyiben az érdekeinek megfelelt.⁵⁰ Úgy tűnik, ő az egyik legjelentősebb szorgalmazója a császári család s a Jagellók közti kettős házasságnak. Akár igaz ebben a formában Istvánffy híradása, akár nem, a róla kialakult korabeli közvélekedést, hogy a Habsburgok híve, mindenesetre tük-

-
- 45 Szabó Dezső: A magyar országgyűlések története II. Lajos korában. Bp., 1909. (A továbbiakban: Szabó, Országgyűlések.) 6–7. p. és 117–118. p. (III. sz.). A kincsekre vonatkozó rész az oklevélből (118. p.): az őrgrof és Bornemissza megígérték, hogy „suam Maiestatem... in hoc regno suae Maiestatis Hungaria... una cum universis rebus et thesauris suis, quae in potestate nostra essent... retinebimus et conservabimus”.
- 46 A törvényes kor a magyar szokásjogban a XVI. század elejéig fiúknál a 14., lányoknál a 12. életév betöltésével, onnantól kezdve mindkét nemnél a 12. évvel vette kezdetét. Holub József: Az életkor szerepe középkori jogunkban és az „időlátott levelek”. In: Századok 55–56. (1921–1922) 39–40., 44–45. p.
- 47 Fraknoi Vilmos: II. Lajos és udvara. In: Budapesti Szemle 10. (1876) 19. sz. 130. p. Főgel, II. Lajos 20–21., 32. p.
- 48 Adat arra, hogy a Habsburgok saját hívüknek tekintik: két forrás egybehangzóan arról tájékoztat (az egyik 1519 februárjából, a másik ugyanczen év márciusából való), hogy szerintük Magyarországon Bornemissza és Brandenburgi György azok, akikhez fordulni kell annak elérésé érdekében, hogy a császárválasztáson II. Lajos Károlyra adja szavazatát. Szabó Dezső: Küzdelmeink a nemzeti királyságért. Bp., 1917. (A továbbiakban: Szabó, Küzdelmeink.) 162., 164. p. A császárválasztás kérdése körül a magyar udvarban zajló hatalmi csatározásokban végül a király világi tanácsadói, talán György őrgrof kivételével, nem vettek részt. E. Kovács Péter: A császárválasztás és Magyarország. In: Unger Mátyás emlékkönyv. Szerk.: E. Kovács Péter – Kalmár János – V. Molnár László. Bp., 1991. 68. p.
- 49 Kubinyi András: A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt. In: Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk.: Ruzsás Lajos és Szakály Ferenc. Bp., 1986. (A továbbiakban: Kubinyi, A magyar állam.) 79. p., főszöveg és 116. j.
- 50 Uo. 79–80. p. Herberstein osztrák követ a Habsburgok igaz hívének véli Sárkányt: Kubinyi, Sárkány Ambrus 281–282. p.

rözheti, hogy a történetíró szerint 1514 októberében Bakóc érsekkel együtt arra ösztönzik az ellene elkövetett (teljességgel sikertelen) merénylet miatt felindult uralkodót, hogy mihamarabb lépjen rokoni szövetségre a császári házzal, mert így biztosíthatja gyermekei jövőjét és saját öregségének nyugalmát.⁵¹ Bornemissza is bekerült azon nyolc magyar vezető közé, akik jelen lehettek az 1515. július 22-i szerződés kötésénél.⁵² Az ügyre gyakorolt befolyását talán az is mutatja, hogy Istvánffy egyedül őt említi meg név szerint a házassági szerződés végrehajtásába (a két frigy előkészítésébe, megkötésébe) beleegyezésüket adó vezetők közül.⁵³ 1521. május végén úgy tervezték az udvarban, hogy felesége⁵⁴ ott lesz a Magyarországra érkező Máriát a határvidéken fogadó küldöttségben.⁵⁵ A későbbiekben a királyné és Bornemissza között a viszony ellenségesé vált, aminek az oka lehetett súlyos érdekellentétük: az uralkodói hatalom megszilárdításán munkálkodó⁵⁶ Mária és hívei rossz szemmel nézték befolyását, különösen azt, hogy budai várnagyként kezében tartja a fővárost.⁵⁷ Ott volt a mohácsi vereség hírére Budáról Pozsonyba menekülő királyné

-
- 51 Istvánffy művének idézett magyar fordítása I. 92–93. p., idézett latin kiadása 48. p.
- 52 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 277. p.
- 53 Istvánffy művének idézett magyar fordítása I. 108–109. p., idézett latin kiadása 57. p. A történetíró szerint a lengyel király, II. Lajos nagybátyja érte el 1520-ban, hogy a magyar tanácsurak hozzájáruljanak a szerződés végrehajtásához, lásd *uo.*
- 54 Valószínűleg Csapi Ilona; 1493-ban Bornemissza felesége: ld. a Zala megyei Csapiak családfáját: *Engel*, Középkori magyar genealógia. 1517. szeptemberi adat szerint Bornemissza hitvesét Ilonának hívják: a DL 22815 regesztája *Komjáthy Miklós*: A somogyi konvent II. Lajos-kori oklevelei az Országos Levéltárban. Második közlemény. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 2. Kaposvár, 1971. 45–46. p. 51. és 52. sz. Bornemissza és Forster György, Csapi Ilona első férjének birtokügylete, továbbá Bornemissza dominusa, Nagylucsei kincstartó örökösödési szerződése Forsterrel és feleségével (csek az egyezségek az 1480-as években kötöttek): *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. köt. Bp., 1894., 674. p. A mű digitális változatát is használtam, in: Arcanum DVD könyvtár IV. Berzence kimutathatóan 1486-ig Forsteré, 1488-tól Bornemisszáé. *Engel*, Magyarország a középkor végén.
- 55 Batthyány Ferenc királyi pohárnokmester 1521. május 26-án Budán kelt levele *Iványi Béla*: A körmendi levéltár missilis levelei. 1. rész: középkor 1454–1526. Körmend, 1943. 29–30. p. (145. sz.). Mária rögtön Budára való megérkezésekor (1521. július 11.) összeütközésbe került Bornemissza feleségével, aki az udvarmesterc akart lenni. *Gernot Heiss*: Politik und Ratgeber der Königin Maria von Ungarn in den Jahren 1521–1531. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 82. (1974) 120. p. 3. j.
- 56 Mária hatalomépítő politikájáról Magyarország esztében csak az 1523 április–májusában tartott országgyűlés után beszélhetünk, azután, hogy férjével visszatértek Csehországból, ahol 1522 márciusa óta tartózkodtak. *Kubinyi*, A magyar állam 86. p.; Kronológia 343–344. p. Bornemissza a királyné ellenségeként említve: *Engel – Kristó – Kubinyi*: Magyaró. tört. 381. p.
- 57 *Kubinyi*, A magyar állam 98. p.

kíséretében, de nem adta át a pozsonyi várat s a kezére került uralkodói kincseket sem Ferdinándnak, sem Máriának, utóbbi a városban volt kénytelen lakni.⁵⁸

Sárkány és Bornemissza Habsburgokhoz fűződő viszonyán túl az sem kevésbé érdekes, hogy egymással milyen kapcsolatban álltak. Valószínűsíthetően régtől fogva barátok voltak.⁵⁹ Nyugati határszéli tevékenysége kezdetétől fogva intézkedett Sárkány Ambrus kincstári ügyekben,⁶⁰ 1500-tól 1504-ig⁶¹ pedig Bornemissza volt a kincstartó.⁶² A környék egyik leghatalmasabb családjá, a Szentgyörgyi grófok és Sárkány viszályában a Pozsonyban 1508 elején összeülő választott bíróságot Bornemissza, akkor már budai várnagy vezette, az ügyet sikerült rendezni, a felek viszonya a továbbiakban igen jó volt.⁶³ Sárkány elveszítette ugyan a pozsonyi ispánságot, azonban a kezén lévő nyugat-magyarországi harmincadokat a jelek szerint — esetleg egy-két kisebb megszakítással — csaknem Mohácsig megtartotta,⁶⁴ 1514-től 1526-ig pedig Bornemissza János viselte a pozsonyi ispáni tisztséget.⁶⁵ Ez a helyzet újabb, ezúttal jövedelmező együttműködésre adott alkalmat: 1520-ból van adat arról, hogy Bornemissza Ónod bárójának pozsonyi harmincados társa,⁶⁶ együtt irányították a vámszedést, a saját hasznukra.⁶⁷ Sárkány Ambrus 1522-ben írt testamentumában többek között a budai várnagra bízta az általa elhatározottak véghezvitelét. Arról is értesülünk az oklevélből, hogy két aranyozott ezüstkupát (tízmarkányi ezüsttartalommal) és két szőnyeget adott neki Bornem-

58 *Ortvay, Mária* 208–209. p. *Siklóssy László*: Mükincseink vándorútja Bécsbe. Bp., 1919. (A továbbiakban: *Siklóssy, Mükincseink.*) 68–69. p. A vár átadására csak 1527 júliusában került sor, amikor Ferdinánd hadai megindultak az ország meghódítására. *Fraknói Vilmos*: A Hunyadiak és a Jagellók kora. A magyar nemzet története VIII. köt. Szerk.: Szilágyi Sándor. Bp., 1997. (reprint) 197. p.

59 Erről van adatunk már 1501-ből: Bornemissza kincstartó a Sárkánynak küldött hivatalos parancsaiban legkedvesebb atyjafiának nevezi őt. *Kubinyi, Sárkány Ambrus* 266. p.

60 Hitelez is a kincstárnak: adat erre vonatkozóan 1501-ből uo. 266. p.

61 *Főgel, II.* Ulászló 55–56. p.; *Kubinyi, Budai udvarbíró* 94. p.

62 1501 áprilisában Bornemissza naszádokat vásároltat vele Bécsben, ugyanczen év őszén Sárkány Pozsony és Nyitra megyc adószedője. *Kubinyi, Sárkány Ambrus* 266. p.

63 Uo. 269–270. p.

64 Uo. 275. p.

65 *Kubinyi, Budai udvarbíró* 94. p.

66 *Kubinyi, Sárkány Ambrus* 274. p. 1522 júniusáig biztosan társak, de valószínű, hogy tovább is azok voltak: uo. 274–275. p.

67 Uo. 275. p. *Kubinyi, A magyar állam* 79. p. 116. j.: Lajos király elmarasztaló jellemezése Bornemisszáról.

issza, ezeket, ha kívánja, vissza kell neki szolgáltatni.⁶⁸ 1523-ban másokkal együtt ismét bíraskodik Ónod báróját érintő ügyben. A per egyfelől Sárkány és Korlátkövi Péter királyi udvarmester, másfelől Batthyány Ferenc királyi pohárnokmester között folyt a Hédervári Ferenc nándorfehérvári bánnak a vár eleste miatt elkobzott birtokaiból nekik hármójuknak (papíron) juttatott javak tárgyában. Az ítéletet a király is megerősítette szeptember 23-án, annak azonban nem lehetett érvényt szerezni, ezek az uralkodói adományok továbbra sem valósultak meg.⁶⁹

Gosztonyi János talán annak is köszönhette a királynéi kancellárságot, hogy már Anna,⁷⁰ II. Lajos anyja mellett is fontos szerepet töltött be familiárisként, titkárkodott és tolmácsolott.⁷¹ A püspök esetében azt megelőzően, hogy Mária

68 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 279. p. *Füssy Tamás*: Ákosközi Sárkány Ambrus végrendelete 1522. évből. In: *Történelmi Tár. Új folyam 2.* (1901) (A továbbiakban: *Füssy*, Sárkány Ambrus végrendelete.) 140. p.

69 Szydlowicki naplója 312–313. p. *Wenzel Gusztáv*: A Hédervári Ferenc jószágai fölötti per és ítélet 1523-ban. In: *Magyar Történelmi Tár 6.* Pest, 1859. 8., 65–71. p. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 276. p. A Sárkány, Korlátkövi és Batthyány perében érintett birtokok (a Somogy megyei Lak kastély, a Tolna megyei Edelény és Móri birtokok) tulajdonosaira lásd még *Engel*, Magyarország a középkor végén. E perre amiatt került sor, mert ugyanazokat a birtokokat a király egyrészt elzálogosította Batthyáynak tizenkétezer forintért, másrészt odaadományozta őket Ónod bárójának és Korlátkövinek, aki máskülönben Sárkány sógora feleségének a testvére volt (ez a családi kapcsolat: *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 267–268., 275. p.). A fogott bírák szeptember 22-én döntést hoztak, de feltételezhetően emiatt az ítélet miatt vádolta meg Batthyány Szalkai László cgr. püspököt és királyi kancellárt, a bíróság vezetőjét részrehajlással az uralkodó jelenlétében november 29-én. A szóváltásból napokig tartó viszálykodás lett, melyben a király kérésére lengyel követ közvetített s amely a királyi tanácsot is megosztotta. Nem tudjuk, hogy ezalatt a pár nap alatt véglegesen elintéződött-e a dolog. Szydlowicki naplója 311–313. p. Az viszont biztos, hogy a bírák mindegyikének esetében lehetett alapja a Sárkány iránti elfogultságnak: Szalkai és Várdai Pál veszprémi püspök, kincstartó korábban üzlettársa volt Ónod bárójának, akit kapcsolat fűzött a negyedik fogott bíróhoz, Szapolyai János erdélyi vajdához is. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 267–268., 271., 274., 279., 281–282. p. A perpatvar nem ásta alá végzetesen Batthyány viszonyát Sárkánnyal és Bornemisszával: 1525. évi végrendeletében a királyi pohárnokmester és horvát-szlavón bán többek között őket jelölte ki végrehajtóknak. Uo. 281. p.

70 1502 és 1506 között királyné. *Kronológia* 327., 329. p.

71 1460 körül született. 1489-ből van adat arra, hogy a bécsi egyetemre jár, 1493-ból arra, hogy a ferraraira. Pozsonyi kanonok 1491-ben, amikor bekerül a prímás udvarába; esztergomi kanonokként szerepel Ferrarában 1493-ban, majd 1501-től az esztergomi székeskáptalan örkanonoka [ez utóbbi évszámot ld. a következő forráskiadásban (az adatot a közrebocsátónak ezúton is köszönöm): *Solymosi László*: Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve (1500–1502, 1507–1527). Bp., 2002. 70. p.]. Bakóc Tamás érsek és Szatmári György váradi püspök egyengetik pályáját ezután. 1506-ban tűnik fel a királyné udvarában, szolgálatai jutalmául ebben az évben budai prépost lett. Anna halála után királyi titkár, ritkán alkancellárként is említik a for-

egyik vezető tisztségviselője lett, nem lehet nyilvánvaló és számottevő Habsburgkapcsolatot kimutatni, kancellárjaként viszont a jegyzéket bevezető jelenléti névsorban feltüntetett három főrangú személy közül ő állott legközelebb a királynéhoz. Tagja az 1522 novemberében Nürnbergben megnyílt birodalmi gyűlés elé járuló magyar küldöttségnek.⁷² Szydłowiecki kancellár naplójában találunk adatokat Gosztonyinak az 1523. évi bécsújhelyi és pozsonyi csúcstalálkozó idején a királyné érdekében kifejtett tevékenységéről. Jelentős politikai támogatást kaphatott tőle Mária a körmöci kamara pénzverésének hasznáról a közte és férje között Pozsonyban novemberben talán újólág kibontakozó vitában,⁷³ amely azzal kezdődött, hogy a győri püspök 12-én a királyi tanácsban beterjesztette Mária igényét. 18-án Gosztonyi is jelen volt az ez ügyben tartott hosszabb eszmeeserén a királynénál a lengyel követ, Schneitpöck (Ferdinánd és a császár küldötte), azonkívül Brandenburgi György társaságában, 20-án már úrnője végső válaszát ismertette a Lajost

rások. 1506 végétől váci püspök, innen 1509-ben átmegy a győri egyházmegye élére. 1517-ben Csehországban, három évvel később Lengyelországban jár követségben. 1525-ben az erdélyi püspökségre cseréli el a győri egyházmegyét. A királyné megkedvelte, pártját fogta, amikor a királyi kancellárságra pályázott, azonban nem őt, hanem Brodaries Istvánt nevezte ki II. Lajos 1526 márciusában (a kinevezés előzményeire, a királyné támogatására *Ortway*, Mária 168–170. p.). Jó kapcsolatban volt Ferdinánddal is: a főherceg 1524 áprilisában írt levelében arra utasítja követét, hogy támogassa Gosztonyi esztergomi érsekké történő kinevezését, kivéve akkor, ha Szalkai László is fellépne igényével. *Szabó*, *Küzdelmünk* 189. p. [Szalkai lett a primás, 1524. május 6. előtt nevezte ki a király. (Elődje, Szatmári György április 7-én halt meg.) *Kronológia* 345. p.] 1527-ben János király hívei megölték. Életére lásd *Sörös Pongrác*: Adatok felsőszelestei Gosztonyi János püspök életéhez. In: *Religio* 68. (1909) 595–600., 612–614., 629–633., 644–646., 660–661. p.; *Köblös József*: Az egyházi középérték Mátyás és a Jagellók-korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával. Bp., 1994. 293–295. p.; *Bónis*, *Jogtudó* 317–318. p.; *Fógel*, II. Ulászló 38., 47., 84. p.; *Fógel*, II. Lajos 24., 29., 68., 104., 106. p.; *Holl Béla*: Jodocus Clichtoveus elucidatoriuma és a magyarországi himnuszköltészet európai recepciója. In: *Uő*: Laus librorum. Válogatott tanulmányok. Vál. és szerk.: Monok István, Zvara Edina. Bp., 2000. 53–55. p.; *Kollányi Ferenc*: Esztergomi kánonok 1100–1900. Esztergom, 1900. 123–124. p.

⁷² *Kronológia* 343. p.; *Fógel*, II. Ulászló 106. p.

⁷³ A királyné azt szerette volna elérni, hogy a körmöci kamara pénzverésének teljes haszna az övé legyen. A helyzet ugyanis az volt, hogy 1522-ben hivatalosan is megkapta Lajostól az uralkodó mindenkorai felelősségét illető birtokokkal a körmöci kamarát is, amelyet azonban Thurzó Elek mint kamaraispán (azaz tulajdonképpen a Thurzó-Fugger cég) bérlet Máriától. A királynénak az újonnan bevezetett rossz minőségű ezüstpénnel (*nova moneta*) verésének kezdetben óriási, ám évről évre tetemesen fogyatkozó hasznából, melynek nagy része az uralkodót illette, csak a bérleti díj járt. Máriának végül sikerült megvalósítania szándékát, 1524-ben már nem adta bérbé a kamarát Thurzónak, így Lajos elesett az onnan befolyó jelentős jövedelemtől. Szydłowiecki naplója 307–308. p. *Hermann*, *Államháztartás* 324–325., 328., 333. p.

képviselő Szydłowieckivel, amivel ez a fontos dolog, legalábbis átmenetileg, nyugvópontra jutott.⁷⁴ A csúcstalálkozó alkalmával Mária képviseletében protokollszerepet is játszott.⁷⁵

Sárkány fentebb idézett végakarata nem feledkezik meg róla sem: egyik porosz-káját (lovát) hagyja rá, azt, amelyiket majd kiválasztja magának. Rokonának nevezi, kéri, ne feledkezzen meg fivéreiről,⁷⁶ legyen jó uruk és kedves testvérük, ahogyan az övé is volt mindig, a legigazabb módon.⁷⁷ A végrendelet végrehajtói között a püspök nevét is megtaláljuk.⁷⁸ 1524 márciusában a nürnbergi birodalmi gyűlésen Sárkánnyal együtt terjesztik elő az ország segélykérelmét.⁷⁹ Mindez önmagáért beszél, szorosabb kapcsolatra vall.

Összefoglalva az elmondottakat: a három főúr a királyhoz, Máriához, továbbá egymáshoz fűződő bizalmas kapcsolata miatt kaphatta elsősorban feladatul a kincsek kivételének felügyeletét.

A névsorban mind Bornemissza, mind Sárkány nagyságosként szerepel. A bárókat megillető címet az előbbi kincstartóként szerezhette,⁸⁰ az utóbbi pozsonyi ispánsága alatt jutott hozzá, de nem hivatalának velejárójaként,⁸¹ hiszen mind őt, mind ispántársát vitézlőnek (egregius) írják az oklevelek, viszont amikor Sárkány

74 Szydłowiecki naplója 66., 81–82., 168., 183–184., 307–308. p.

75 Október 16-án Bécsűjhelyen ő válaszolt az aznap érkező lengyel követ Máriának és Annának szóló hivatalos üdvözlésére a fejedelemszonyok nevében. Tagja volt a december 16-án Pozsonynál Szydłowieckit búcsúztató küldöttségnek. Szydłowiecki naplója 17., 115., 105., 207. p. — Az említett példából világos, hogy a királynéi kancellárnak is el kellett látnia szóvivői feladatokat ürmője nevében, csakúgy, mint a királyi kancellárnak és a királyi udvarmesterek az uralkodó képviseletében. A lengyel követ naplójából olyan esetről is értesülünk, amikor Mária maga beszélt: személyesen ő búcsúztatta a hazainduló Szydłowieckit december 16-án. Szydłowiecki naplója 105., 207. p. A királyi kancellárra és udvarmesterre lásd: *Kubinyi*, A királyi udvar 317–318. p.

76 Sárkány Jánosról és Ferencről. *Fűssy*, Sárkány Ambrus végrendelete *passim*.

77 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 279–280. p.; *Fűssy*, Sárkány Ambrus végrendelete 142–143. p.

78 *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 281. p.

79 Kronológia 345. p.; *Fögel*, II. Ulászló 104. p.

80 Hiszen a kincstartók, ha világi személyek voltak és ha más tisztséget nem viseltek, 1464-ig, majd ezután a Jagelló-korban magnificusnak, azaz nagyságosnak, tchát bárónak számítottak. *Kubinyi*, Bárók 150. p.

81 Holott a pozsonyi ispánság bárói méltóság volt. Igaz viszont, hogy Sárkány két közvetlen elődjét szintén vitézlőnek nevezték, valószínűleg azért, mert a pozsonyi vár akkoriban el volt zálogosítva. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 266. p.

már magnificus, társa akkor is csak az alacsonyabb rangot jelentő címet mondhatja magáénak.⁸²

Ami magát a jegyzéket illeti, rendkívül jól olvasható, szép külalakú, tiszta írás, egy kéztől származik, mindössze csak egyetlen apró leházás fordul elő benne, betoldásnak sincs nyoma. Mindez arra utal, hogy tisztázattal, másolattal van dolgunk;⁸³ valószínűleg több is készült a leltárról,⁸⁴ ezt a példányt talán éppen Mária számára írták. Első helyen olyan arany nyakláng⁸⁵ szerepel, amelyet *A* betű díszít (szintén aranyból), amiből arra következtethetünk, hogy Anna királynée vagy leányáé lehetett, illetve eredetileg közülük az egyiknek szánhatták, esetleg más, a jegyzékbe felvett tárggyal együtt.⁸⁶ Találhatók még a lajstromban drágaköves aranygyűrűk, drágakövek (rubin, zafir, smaragd, egy kivételével ezek mindegyike aranyfoglatban, ezenkívül igazgyöngy), további arany nyaklángok (a leltárban szereplő összes nyakláng az előbb felsorolt drágaköveken kívül gyémánttal van ékesítve), azonfelül egy vasból vagy gyöngyházból készült, arannyal díszített hattyúfigura.⁸⁷ Négy kisebb-nagyobb „ládikában” (latinul: *ladula*) voltak ezek a tárgyak (háromban min-

-
- 82 Sárkány utoljára 1504. november 21-én fordul elő vitézlőként, nagyságosként pedig először 1505. október 12-én, a rákosi végzés oklevelén: ez utóbbi adat a tágabb királyi tanácsban való jelenlétére utal, itt legközelebb csak 1511-ben lehet őt kimutatni, ami azt jelzi, hogy feltehetően elég ritkán tűnt ott fel. *Kubinyi*, Sárkány Ambrus 271. p.
- 83 A levéltári nyilvántartás (A középkori Magyarország levéltári adatbázisa) szerint ez 1521 és 1546 közötti másolat, ami azt jelenti, hogy az eredetivel azonos időben keletkezett vagy azzal közel egykorú írással állunk szemben. Valószínű azonban, hogy a tárnoki házban a kincsek kiválasztása közben felvett, írásképileg kevésbé megszerkesztett (esetleg leházásokkal, beszúrással, tintafojtokkal stb. teli) eredeti leltárról közvetlenül a drágaságok kivétel után írott tisztázatot az itt közölt oklevél. Hasonló, tisztázott példányok a Jagelló-korból fennmaradt királyi számadáskönyvek is; ezeket bizonyára az elszámolás végett készítették. *Kubinyi András*: A királyi kincstartók oklevéladó működése Mátyástól Mohácsig. In: *Levéltári Közlemények* 28. (1958) 48–49. p.
- 84 Mint ahogy minden bizonnyal több példányban készült 1490-ben a visegrádi vár leltára is. *Nógrády Árpád*: Mátyás kincsek a visegrádi vár 1490. évi leltárában. In: *Tanulmányok Borsai Iván tiszteletére*. Szerk.: Csukovits Enikő. Bp., 1998. (A továbbiakban: *Nógrády*, Mátyás kincsek.) 177. p.
- 85 Fol. 4., recto.
- 86 Anna, Ferdinánd király felesége kincseinek 1528-ban készült leltárában is találkozunk névkezdőbetűs drágaságokkal: a *W* és *A* betűvel díszített nagy gyöngyös zafir ékszert apjától kaphatta, az *F* és *A* monogrammal ékesített tárgyakat férjétől. (A jegyzék abból az alkalomból készült, hogy a királyné udvarhölgye, Pemflinger Dorottya tisztségéről való lemondása miatt átadta a rábizott ékszereket utódjának.) *Siklóssy*, Műkincseink 99–100. p.
- 87 A hattyú: fol. 4., verso. Az értékes állatszobrocskák, állat alakú edények és asztaldíszek kedveltek voltak a korban mint az udvari fényűzés kellékei. *Balogh*, A művészet Mátyás kir. udvarában I. 348. p.

denféle drágaság vegyesen, egyben pedig csak a gyűrűk), ezenkívül külön tartója (*teca*) volt a tükörnek.⁸⁸ Ha elfogadjuk, hogy a leltár Máriának szánt ékességeket tartalmaz,⁸⁹ akkor abban az értelemben nem tekinthetjük azt minden kétséget kizáróan

88 Lásd a 103. számú lábjegyzetet is!

89 Felmerül a kérdés, nem lehetnek-e ezek a drágaságok az 1515. évi házassági szerződésben kikötött kétszázeczer forint értékű királynéi hozomány darabjai? A válasz nemleges. Az 1515. július 22-én Bécsben aláírt házassági szerződésben az áll, hogy Ulászló király illő hozományt ad Annának kétszázeczer forint értékben, Miksa császár is ugyanolyan összegűt ad Máriának: így a két érték kiegyenlíti egymást, ezért egyik uralkodóház se fizesse ki a másiknak a kétszázeczer forintot. [*Hatvani (Horváth) Mihály: Magyar történelmi okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. I. köt. Pest, 1857. 57. és 58–59. p.*] Ebből a gyakorlatban az következett, amint az a velencei követ Budáról küldött 1521. évi jelentéseinek kivonataiból kitűnik — hiszen a lányok nem eshettek el hozományuktól —, hogy Miksa nem Máriára, hanem Annára hagyott kétszázeczer forintot (*Wenzel, Sanuto 197. és 212–213. p.*), s persze az is, hogy Ulászlónak elvileg ugyancsak — magyar király számára ekkoriban irreálisan nagy összeget — kellett volna hagynia Máriára. A lányok azonban nem kapták meg férjhezmenetelükkor saját maguk hozományukat, mert az hitvesüket illette: van arra adatunk, hogy Ferdinánd készült átvenni esküvője után Károly császártól a Miksa által Annára hagyott kétszázeczer forintot (uo.). Az 1515-ös szerződés értelmében a házasság tényleges megkötése után a lányok akkor tarthattak igényt arra, hogy kifizessék nekik hozományukat, ha férjük halála esetén újabb házasságra kívántak lépni (*Hatvani, Brüsszeli okmt. 61. p.*). — Nem lehetséges-e az, hogy ezeket a kincseket a leltár bevezető jelenléti névsorában feltüntetett főrangú személyek (illetve közülük egy vagy kettő) kapták meg adósságtörlesztés címén az uralkodótól a kincstartárnak adott kölcsöneik fejében? Nem azzal az esettel állunk-e szemben, hogy a három főúr avégett vette át a drágaságokat, hogy pénzzé veressék, eladják vagy elzálogosítsák őket, hogy az így befolyt összegből valamilyen királyi megbízást teljesíthessenek? Az ellenérv ezekkel a feltételezésekkel szemben az, hogy a listán sehol sem szerepel az egyes tárgyakat alkotó nemesfém súlya, illetve a felsorolt tárgyak becsült pénzbeli értéke, ami azt jelzi, hogy az nem volt a pillanatnyi anyagi helyzet szempontjából fontos, talán erre utal az is, hogy a királyi pénzügyek irányítóját, a kincstartót (ekkor Bátori András) nem találjuk a jelenlévők között. Ellenpéldaként említhető olyan forrás, amelyben feljegyeztek a nemesfém drágaságok értékére utaló adatokat, mivel ezek elsőrendű fontosságúak voltak: 1527 szeptemberében Ferdinánd király, meg akarván tudni, mennyi és milyen értékű kincshez jutott hozzá, az alsó-ausztriai kamara két tanácsosát küldte ki, hogy leltárba vegyék a Budáról és Visegrádról a mohácsi vereség hírére a pozsonyi várba menekített s Bornemissa János által ott őrzött uralkodói drágaságokat. Három lajstromba csoportosítva írták össze őket, minden egyes tárgynak megállapították a súlyát, pénzben kifejezett nemesfémértékekkel is találkozunk. Ferdinánd a nemesfém kincsek jelentős részét pénzverés céljából beolvasttatta. *Siklóssy, Műkincseink 67–89. p.* 1522 februárjában Ráskai Gáspár és Werbőczy István országos kincstartók kötelezték magukat arra, hogy a királytól katonaállítás céljából kölcsönvett 3760 forint értékű, négyszázhat márká súlyú aranytárgyat, illetve azok pénzbeni értékét lehetőleg Pünkösdig visszaadják az 1521-ben a Szent Erzsébet-napi országgyűlésen megszavazott adóból. *Szabó, Országgyűlések 177–178. p. (XLI. sz.)*. — Az, hogy a királyi értékei védelméért feltételezhetően felelős kamarások előljá-

teljesnek, hogy elképzelhető, vettek ki még számára kincseket a királyi tárnoki házból koronázása s az esküvő alkalmából. Az viszont biztos, hogy a jegyzékben felsoroltakon kívül a király s az ország további fejedelmi ajándékokkal tisztelte meg őt.⁹⁰ Ezek közül a legértékesebb az erdélyi szászok (a „szász egyetem”) tizenkétezer forint értékű úgynevezett rendkívüli adója (subsidiuma) lehetett, melyet a királyné s a családja méltó felruházása céljából „ajánlottak meg”, hogy a koronázás fényét emeljék.⁹¹

Az alább olvasható lista fontos kútfő, hiszen királyi kincsekről készült leltár a középkor végéről szinte nem is ismerünk.⁹² Igaz, nem sokkal Mohács után a megmaradt uralkodói drágaságokról több összeírás is készült,⁹³ a keletkezését tekintve 1526-hoz — az itt közöltet nem számítva — időben legközelebb eső ismert középkori lajstrom, amely aránylag nagyobb mennyiségű, minden kétséget kizáróan királyi kincsről tesz említést, 1490-ből származik.⁹⁴

rója, a szintén bárói méltóságot viselő kamarásmester (ekkor Thurzó Elek) nincs jelen, jelezhet annyit, hogy az 1521. novemberi kincskivételre rendkívüli ok, a királyné koronázása, az uralkodói esküvő miatt került sor. Lehetséges, hogy olyan drágaságokkal állunk szemben, amelyeket régen félretettek Mária számára, s nem az urak válogatták össze őket a tárnoki házból történő kivételükkor. A kamarásmesterre s a kamarásokra ld.: *Kubinyi*, Bárók 202. p.; *Kubinyi*, A királyi udvar 317–318. p.; *Balogh*, A művészet Mátyás kir. udvarában I. 74. p. 1. j. Az ekkor hivatalban lévő kincstartó és kamarásmester személyére: *Hermann*, Államháztartás 312–313. p.

90 Lásd az Anna királynénak esküvője és koronázása alkalmából adott ajándékokat (1502.): *Wenzel Gusztáv*: II. Ulászló magyar és cseh királynak házas élete 1501–1506. In: *Századok* 11. (1877) 751–753., 757. p.

91 *G. D. Deutsch*: Die Schässburger Gemeinderechnung von 1522. In: *Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge* 1. (1853) 147–148. p. Az adatot idézi *Fógel*, II. Lajos 112. p. A szászok adóját is a kincstartó gyűjtette be. A szászok adózásáról *Kubinyi András*: A Mátyás-kori államszervezet. In: *Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Szerk.: Rázsó Gyula, V. Molnár László. Bp., 1990. 106–107. p.; *Uő*: A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 21. Bp., 1979. 17. p.; *Hermann Zsuzsanna*: Egy pénzügyi tervezettől a Hármaskönyvig. In: *Századok* 115. (1981) 116–121. p. Az erdélyi szászokat meghívták 1521-ben a november 19-én kezdődő budai országgyűlésre (*Kubinyi*, A magyarországi városok országrendisége 18. és 40. p.), így valószínű, hogy Mária koronázásán is jelen voltak küldötteik.

92 Itt a leltár a szó szoros értelmében, hangsúlyozottan mint külön, önálló irattípus értendő. (Azaz nem veendő figyelembe uralkodói kincsekről az egyéb fajta okleveles, továbbá az elbeszélő forrásokból összeállítható listák.)

93 Ezeket felsorolja *Balogh*, A művészet Mátyás kir. udvarában I. 383. p.: 1527-ben két különböző időpontban készítették kimutatást, majd 1528-ból, 1530-ból, 1544-ből szintén ismeretes egy-egy összeírás.

Függelék

1521. november 16.

*A budai királyi tárnoki házból kivett kincsek jegyzéke*⁹⁵

Eredetije a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban, pontos jelzete: Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ungarische Akten, Miscellanea, Fasc. 425. Konv. A. fol. 4–5. (Károlyi Árpád által a millenniumi kiállításra kiválogatott iratok között található).⁹⁶ Fényképe a Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményében 276719-es jelzet alatt található. Vízjelet tartalmazó papír, jó állapotban van. Egyetlen, körülbelül 44,2–44,4 cm-szer 32 cm-es, a hosszabbik oldalán megfelelően összehajtott lap: az így keletkezett négy, A/4-es méretnél valamivel nagyobb oldalak mindegyikének csak az egyik felén van írás: az elsőnek (fol. 4., recto) a jobb, a másodiknak (fol. 4., verso) a bal, a harmadiknak (fol. 5., recto) a jobb, a negyediknek (fol. 5., verso) a bal oldalán. Szembetűnő hajtásnyomok azt mutatják, hogy a lap egykor nem két (mint ma), hanem nyolc (nagyjából)

-
- 94 Ezt közölte *Nógrády*, Mátvás kincsek 179–180. p. A lajstrom forrásértékéről: 178. p. A Batthyányak levéltárában fennmaradt, 1523 decemberében Batthyány Ferenc közelgő esküvőjével kapcsolatban keletkezett jegyzékről (DL 101575) — étkészletről készült listáról — csak feltételezhetjük, hogy királyi vagy királynői drágaságokat tartalmaz (igaz, alapos okkal: Mária szerepéről Batthyány házasságkötésében lásd Szydiowiecki naplója 313–314. p., uó. úgy véli, a királynéc voltak e tárgyak, ld. uo.), mivel nincs megemlítve benne, kinck a tárnoki házából vették ki ezeket a kincseket.
- 95 A szavak közötti s az egyes tételek utáni pontok, vesszők használata teljességgel az eredetit követi, új írásjelet nem tettem a szövegbe. Ami a szavak egybe- s különírását illeti, szintén az eredeti szerint jártam el. A *praesentibus* és a *praeposito* szó esetében (fol. 4., recto, a jelenlévők felsorolásában) rövidítés feloldásának eredménye a szó *prae-* előtagjának szokásos klasszikus, a középkortól eltérő helyesírása. Az *y* szárai feletti pont, amennyiben előfordul is az eredetiben, itt nincs jelölve. A szövegben a / vonal az egyenrangú olvasási változatokat választja el egymástól. A nem egyenrangú, kevésbé valószínű olvasási variáció lábjegyzetbe került. Ami a kis- és nagybetűket illeti, nem igazodtam az eredetihez, csak a tulajdonneveket és a szokásos latin helyesírás szerint a helynévből képzett mellékneveket írtam nagy kezdőbetűvel. Ahol két *i* helyett áll a szóvégi *y* az eredetiben, ott két *i*-t írtam. Munkám során a következő szótárakat használtam: *Lexicon Latinitatis medii aevi Hungariae. A magyarországi középkori latinság szótára. I–V. köt. Bp., 1987–1999. A magyarországi latinság szótára. Szerk.: Bartal Antal. Bp., 1901. Du Cange: Glossarium mediae et infimae Latinitatis. I–X. Graz, 1954. Finály Henrik: A latin nyelv szótára. Bp., 1884. Oxford Latin Dictionary. Edited by P. G. W. Glare. Oxford, 1983.*
- 96 Ez utóbbi közlést és a pontos mai jelzetet Fazekas István levéltári delegátusnak köszönöm. Ugyanebben a csomóban az 1., 2., 3., illetve a 6., 7. stb. számú faliók teljesen más okleveleket, iratokat jelentenek, olyanokat, amelyeknek semmi közük nincs az itt közölt leltárhoz.

egyenlő részre volt összehajtvá. Az oklevél nem ismeretlen a kutatás előtt, Réthelyi Orsolya is megtalálta és felhasználta.⁹⁷

[Fol. 4. r.⁹⁸] *res infrascripte excepte sunt de domo thavernica regia Bude, sabbatho proximo ante festum Beate Elizabeth Vidue 1521. praesentibus reverendissimo domino Johanne Gozthon episcopo Jauriensi cancellario reginalibus ac magnificis dominis Johanne Bor(nemiz)za⁹⁹ et Ambrosio Sarkan et cetera me etiam Nicolao praeposito Agriensi secretario regio*

ex ladula parva ferrea sive calibea

unum jocale sive monile aureum continens unum lapidem ballassum pulchrum, cum tribus magnis unionibus oblongis in forma piri pendentibus ex littera A ex auro facta,

unus balassius auro inclusus

quinque saphiri, quattuor auro inclusi et quintus sine auro simplex et non inclusus

unus rubinus auro inclusus

tres uniones orbiculares sive rotunde auro incluse

unio¹⁰⁰ una auro inclusa similiter¹⁰¹ orbicularis

uniones quattuor orbiculares sine auro

unio una pulchra et magna in forma piri cum modico auro

monile sive pectorale unum ex auro cum lapidibus smaragdo in medio, rubino et duobus adamantibus in circumfferenciis et tribus unionibus

[Fol. 4. v.] *ex alia ladula lignea cum corio nigro*

septem smaragdī magni auro inclusi

balassy/balassii novem similiter auro inclusi in simili et equali forma cum predictis smaragdīs

97 Ezúton is köszönöm neki, hogy felhívta a figyelmemet Mária (1505–1558) és a királynéi udvar című tanulmányára, mely egy G. Etényi Nóra és Horn Ildikó által szerkesztett, reneszánsz udvari kultúrával foglalkozó kötetben fog megjelenni.

98 Az oldal bal felének tetején újkori írással ez áll: 1521. 16. Nov.; alatta, középtájon, a hajtásnyom fölött, fejjel lefelé szintén újkori írással ez olvasható: *Inventarium rerum Budense/Budensium*.

99 Bornemissza; az eredetiben rövidítve írt szó: rögtön a *Bor* szótag után, a sor fölötti magasságban van írva a *za* szótag. A név írásmódjának korabeli változatait ld. *Kázmér Miklós: Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század. Bp., 1993. 170. p.*: például: Bornemizza, Bornemyzza, Bornemyssa, stb.

100 Ez a szó ebben a jelentésében (gyöngy) a klasszikus latinban himnmű (Oxford Latin Dictionary, *Finály*, i. m.), a középkorban egység, egycsítés jelentésben fordul elő nőncmüként (*Du Cange*, i. m., *Bartal*, i. m.).

101 Esetleg *scilicet* is lehetséges, bár ez kevésbé valószínű.

cignus ex marte sive¹⁰² domo unionis ornatus cum auro in capite et duobus pedibus
uniones magne et parve undecim
uniones in una ligatura vigintisex

ex ladula parva nigra

unus annulus aureus cum smaragdo magno
duo annuli aurei cum saphiris
unus annulus aureus cum una unione pulchra et magna

ex ladula maiore nigra

unum monile oblongum aureum cum lapidibus, balassio magno, tribus saphiris,
duobus balassys/balassiis parvis et uno rubino. tribus unionibus magnis, in forma
piri, et duabus parvis unionibus in summitate
[Fol. 5. r.] unum monile aureum cum rege coronato in summitate et tenente
sceptrum in quo sunt lapides balassius magnus in medio, tres saphiri in
circumferenciis, quattuor uniones magne et unus adamas
unum monile aureum cum aureis appendiculis cum uno saphiro in medio, rubino
parvo superius, et tribus unionibus
unum monile aureum similiter cum appendiculis aureis in quo sunt saphirus unus,
rubini tres, et uniones tres,
unum monile aureum cum appendiculis in quo sunt saphirus unus in medio rubinus
unus, et uniones tres,
in duabus ligaturis sunt lamine auree pertinentes ad monilia prescripta
[Fol. 5. v.] una corona ex unionibus magnis, mediocribus, et parvis confecta, cum
lapidibus hys, duobus smaragdīs, duobus balassys/balassiis, et adamante uno,
omnibus magnis et pulchris, inferius, superius duobus smaragdīs, quinque rubinis,
tribus scilicet mediocribus et duobus parvis, in summitate quattuor adamantibus
acutis in forma crucis cum unionibus magnis duodecim, iterum quattuor aliisque
mediocribus et parvis multis
*in una teca*¹⁰³ speculum unum aureum pulchrum, in quo sunt lapides isti, superius
saphyrus unus magnus, inferius forma puelle ex domo unionis, cum adamante
uno, rubini quattuordecim, uniones magne quindecim, sunt etiam uniones
mediocres et parve plures ex utraque parte dependet¹⁰⁴ ex speculo torques sive
cathena aurea

102 Esetleg *sive* helyett *sine* is lehetséges, bár ez a változat kevésbé valószínű.

103 Az eredeti írásképc alapján nem lehet eldönteni, hogy a tükröt tartójában a ládában tárolták-e vagy sem.

104 Az *e* és a *t* között egy *n* lehvázva.